

Akhlāq-i zīstī

i.e., Bioethics Journal

2024; 14(39): e14

The Bioethics and Health
Law InstituteMedical Ethics and Law
Research CenterInternational Association
of Islamic Bioethics

Ethical Aspects of The Rules of Behavior of the "Occupying Power" With Children Victims of Armed Conflicts in the Occupied Territories

Mahdi Khaghani Esfahani^{1*} , Mohammad Mehdi Seyed nasseri²

1. Department of Law and Islamic Jurisprudence, Institute for Research and Development in the Humanities (SAMT), Tehran, Iran.

2. Department of Law, Faculty of Humanities, UAE Branch, Islamic Azad University, Dubai, United Arab Emirates.

ABSTRACT

Background and Aim: Following the widespread and forced deportation of civilians and children from the occupied territories during the Second World War, which was generally for the purpose of annexing the territory or forced labor, important measures are provided in Article 49 of the 4th Geneva Convention, based on which the forced transfer of protected persons collectively or individually and expelling them from the occupied territories for any reason is prohibited and this transfer is considered as an illegal transfer and a major defect of the convention. Of course, the occupying government with some exceptions can evacuate all or part of the occupied area if the safety of the population or military reasons require it, but this evacuation should not lead to the relocation of protected persons outside the occupied territories.

Methods: The article is of a theoretical type, the research method is the analysis of documents and legal doctrine. Data has been collected by referring to books and articles and international legal documents and laws and regulations related to the subject.

Ethical Considerations: In order to organize this research, while observing the authenticity of the texts, honesty and fidelity have been observed.

Results: People's security, military necessity and suitability, and compliance with the principle of distinction are among the exceptions to the ban on transferring children to other lands. The main problem in the implementation of this rule is the ambiguity in the interpretation of "public security and military necessity", which may lead to the substitution of exceptions for the aforementioned principle. The efforts of international documents to prevent the forced transfer of children in the occupied territories, including Article 8(2)(b) of the Statute of the International Criminal Court, are facing legal obstacles.

Conclusion: This article follows the phenomenology and etiology of the violation of war ethics by the occupying power - with two case studies: Israel and Russia against the children of Gaza and Ukraine - and providing legal solutions to overcome the obstacles to the implementation of the discriminatory norms of the ethics of war in the process of annexing the occupied territory, is one of the important topics of the ethics of conflicts. In order to reduce the objective conflicts between military principles and moral principles, it is discussed based on the explanation of the rule of morality, the principle of dignity, the principle of justice, the principle of separation, the principle of proportionality and the principle of peace on the violence committed by the occupying power.

Keywords: Occupying Power; Humanitarian Rights; Victims of War; Children's Rights; Ethics of living in war

Corresponding Author: Mahdi Khaghani Esfahani; **Email:** khaghani@samt.ac.ir

Received: September 11, 2024; **Accepted:** October 22, 2024; **Published Online:** January 15, 2025

Please cite this article as:

Khaghani Esfahani M, Seyed nasseri M M. Ethical Aspects of The Rules of Behavior of the "Occupying Power" With Children Victims of Armed Conflicts in the Occupied Territories. *Akhlāq-i zīstī, i.e., Bioethics Journal*. 2024; 14(39): e14.

انجمن بین‌المللی اخلاق زیستی اسلامی | مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی | انستیتو اخلاق زیستی و حقوق سلامت

مجله اخلاق زیستی

دوره چهاردهم، شماره سی‌ونهم، ۱۴۰۳

سویه‌های اخلاقی قواعد رفتار «قدرت اشغالگر» با کودکان بزه‌دیده مخاصمات مسلحانه

در سرزمین‌های اشغالی

مهدی خاقانی اصفهانی*¹، محمد مهدی سیدناصری²

۱. گروه حقوق و فقه، پژوهشکده تحقیق و توسعه علوم انسانی (سمت)، تهران، ایران.

۲. گروه حقوق، دانشکده علوم انسانی، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبي، امارات متحده عربی.

چکیده

زمینه و هدف: در پی اخراج اجباری و گسترده غیر نظامیان و کودکان از سرزمین‌های اشغالی در طول جنگ جهانی دوم که عموماً به قصد الحاق سرزمین یا کار اجباری بود، در ماده ۴۹ کنوانسیون چهارم ژنو تدابیر مهمی پیش‌بینی شده است که بر اساس آن انتقال اجباری اشخاص مورد حمایت به صورت دسته‌جمعی یا انفرادی و اخراج آن‌ها از سرزمین‌های اشغالی به هر علتی ممنوع می‌باشد و این انتقال به‌عنوان انتقال غیر قانونی و نقض عمده کنوانسیون تلقی می‌گردد، البته دولت اشغالگر می‌تواند در صورتی که امنیت اهالی یا موجبات عالیله نظامی ایجاد کند، با رعایت استثنائاتی، به تخلیه تمام یا قسمتی از ناحیه اشغال شده مبادرت ورزد، اما این تخلیه نباید موجب نقل مکان اشخاص مورد حمایت به خارج از سرزمین‌های اشغالی گردد.

روش: این تحقیق از نوع نظری است، روش تحقیق به صورت تحلیل اسناد و دکترین حقوقی می‌باشد و روش جمع‌آوری اطلاعات به شیوه کتابخانه‌ای است و با مراجعه به کتب و مقالات و اسناد حقوقی بین‌المللی و قوانین و مقررات مرتبط با موضوع صورت گرفته است.

ملاحظات اخلاقی: در تمام مراحل نگارش پژوهش حاضر، ضمن رعایت اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

یافته‌ها: امنیت اهالی و ضرورت و تناسب نظامی و رعایت اصل تفکیک، از جمله استثنائات وارد بر ممنوعیت انتقال کودکان به سرزمین‌های دیگر می‌باشد. مشکل اصلی در اجرای این قاعده، ابهام در تفسیر «امنیت اهالی و ضرورت نظامی» است که ممکن است منجر به جایگزینی استثنائات، بر اصل مزبور گردد. تلاش اسناد بین‌المللی در پیشگیری از انتقال اجباری کودکان در سرزمین‌های اشغالی، از جمله ماده ۸(ب) (اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری، با موانع حقوقی مواجه است.

نتیجه‌گیری: این مقاله مترصد پدیدارشناسی و علت‌شناسی نقض اخلاق جنگ توسط قدرت اشغالگر - با دو نمونه پژوهی: رژیم اسرائیل و روسیه علیه کودکان غزه و اوکراین - و ارائه راهکارهای حقوقی برون‌شد از موانع کاربست هنجارهای افتراقی اخلاق جنگ در اجرای ضمیمه‌سازی قلمرو اشغال شده، به‌عنوان یکی از مباحث مهم اخلاق مخاصمات است. این مهم، در جهت کاهش تعارض‌های عینی میان اصول نظامی و اصول اخلاقی بر پایه تبیین حاکمیت اصالت اخلاق، اصل کرامت، اصل تفکیک، اصل تناسب، و اصل صلح‌ورزی بر خشونت ارتكابی قدرت اشغالگر بحث می‌شود.

واژگان کلیدی: قدرت اشغالگر؛ حقوق بشر دوستانه؛ بزه‌دیدگان جنگ؛ حقوق کودک؛ اخلاق زیست در جنگ

نویسنده مسئول: مهدی خاقانی اصفهانی؛ پست الکترونیک: khaghani@samt.ac.ir

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۶/۲۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۰۸/۰۱؛ تاریخ انتشار: ۱۴۰۳/۱۰/۲۶

خواهشمند است این مقاله به روش زیر مورد استناد قرار گیرد:

Khaghani Esfahani M, Seyed nasseri M M. Ethical Aspects of The Rules of Behavior of the "Occupying Power" With Children Victims of Armed Conflicts in the Occupied Territories. Akhlaq-i zisti, i.e., Bioethics Journal. 2024; 14(39): e14.

مقدمه

جامعه جهانی در حمایت از حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه، اقدامات قابل توجهی در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای انجام داده است. از جمله اقدامات بین‌المللی می‌توان به صدور اعلامیه حقوق کودک (۱۹۵۹ م.)، کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹ م.)، کنوانسیون ژنو در مورد حمایت از غیر نظامیان در زمان جنگ از کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن و پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک (۱) در مورد مداخله کودکان در مخاصمات مسلحانه (۲۰۰۰ م.) (۲) اشاره کرد. همچنین در مورد اقدامات منطقه‌ای، می‌توان به منشور آفریقایی حقوق و رفاه کودک (۱۹۹۰ م.)، منشور اجتماعی اروپا (۱۹۹۶ م.)، کنوانسیون اتحادیه آفریقا برای حمایت و کمک به آوارگان داخلی در آفریقا (۲۰۰۹ م.) و کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (۱۹۶۹ م.) اشاره کرد. به رغم الزام‌آوری تعداد زیادی کنوانسیون، پروتکل و خود منشور سازمان ملل متحد، وحشت کودکان در اثر بروز جنگ‌ها رو به افزایش است و کودکان بیشتری به طرق مختلف جان و زندگی و موجودیت خویش را از دست داده و می‌دهند. جنگ‌ها به‌عنوان عامل اصلی، توسعه جوامع را که برای تساوی حقوقی و اجتماعی کودکان امری مهم است، تحت تأثیر قرار داده و آنان را به‌عنوان قربانیان اصلی و بی‌دفاع جوامع به سوی نابودی و انزوا و تبعیض می‌کشانند. رویکرد اخلاق زیستی به حقوق مخاصمات مسلحانه، نگاهی هدایتگر و سعادت‌مدار و سیانت‌گرا به جنگ است و ارائه اصول اخلاقی در پنج محور راهبرد مخاصمه، تاکتیک مخاصمه، شایستگی‌های رزمندگان، شیوه رفتار با اسیران و رفتار با اموال و محیط زیست را شامل می‌شود. حمایت از کودکان درگیر در مخاصمات مسلحانه، اهمیت مبرمی در این میان دارد. با بررسی میراث مکتوب اسلامی، تصویری از اخلاق جنگ و جنگاوری در تمدن اسلامی به دست می‌آید. آداب‌الحرب‌های شناخته‌شده اسلامی (۳) ضمن معرفی نظریه جنگ عادلانه، انطباق آن با بایدها و نبایدهای اخلاقی جنگ از منظر مؤلفان این متون آموزشی در خطاب‌های الزامی و ارشادی به فرماندهان و جنگ‌جویان را نشان می‌دهد.

نوآوری آموزه‌های اخلاق جنگ به موازات نوآوری شیوه‌های فناوریانه ارتکاب جنگ، ضرورت کاربست نوآوری‌های اخلاق جنگ در جهت حمایت از کودکان بزه‌دیده از جنگ را دوچندان می‌سازد. در شرایطی که «استفاده از نظریه جنگ عادلانه متناسب با جنگ سایبری، طراحی حمله‌های برگشت‌پذیر، طراحی و استفاده از سلاح‌های سایبری قابل کنترل، تربیت نیروهای خبره ارتش سایبری، عدم شرکت خودسرانه غیر نظامیان در جنگ سایبری، آموزش مسائل اخلاقی جنگ سایبری و تربیت اخلاقی از کودکی» (۴) به‌عنوان جلوه‌هایی از کاربرد نظریه جنگ عادلانه در جنگ سایبری و راهکارهای اخلاقی استفاده از سلاح‌های سایبری امروزه مطرح است، ابداع‌های حقوقی حامیانه برای کودکان بزه‌دیده از جنگ‌های بهره‌مند از جدیدترین فناوری‌ها، ضرورتی سترگ در حوزه اخلاق مخاصمات مسلحانه، حقوق بشر بین‌المللی کودکان و بزه‌دیده‌شناسی می‌باشد. تعامل بینارشته‌ای دانش‌های مزبور و علوم معین و مرتبط، بر ساخت تئوری‌ها و رهیافت‌های عینی برای حمایت حقوقی از کودکان غزه و اوکراین را نوید می‌دهد.

برخلاف پروتکل‌های اول و دوم کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو که بر لزوم حمایت و مراقبت‌های ویژه نسبت به کلیه کودکان تأکید کرده‌اند، کنوانسیون چهارم ژنو تنها گروه خاصی از کودکان را مورد حمایت قرار داده است. در ماده ۶۳ کنوانسیون ژنو (۵) این‌گونه از مراقبت کودکان تدبیر شده است که دولت‌های متعاقد در زمان صلح و دولت‌های متخاصم بعد از شروع جنگ می‌توانند در خاک خود و در صورت لزوم در اراضی اشغالی، نواحی و نقاط بهداشتی و امنیت ایجاد و تشکیلات آن را طوری قرار بدهند که زخمی‌ها و بیماران و معلولین و پیران و افراد کمتر از ۱۵ سال و زنان باردار و مادران اطفال کمتر از ۷ سال را از اثرات جنگ پناه دهند؛ همچنان‌که در این راستا ماده ۱۶ کنوانسیون چهارم تنها بر لزوم حمایت و مراقبت‌های ویژه از مجروحین و بیماران تأکید نموده است که بی‌تردید شامل کودکان مجروح و بیمار نیز هست. پروتکل اول در بند ۱ ماده ۷۷ مقرر کرده که کودکان باید مورد احترام خاص قرار گرفته و در برابر هر شکل از

رفتارهای غیر محترمانه حمایت شوند (۶). در همین راستا، گزارش هیأت حقیقت‌یاب بین‌المللی برای بررسی حملات رژیم صهیونیستی در مورد حمله به کشتی‌هایی که حامل کمک‌های بشردوستانه به غزه (۷) بودند، با برشمردن ویژگی‌های انسداد قانونی دریایی از منظر حقوق بین‌الملل بشردوستانه که بایستی دارای ویژگی‌هایی از جمله ضرورت و تناسب باشد، انسداد دریایی غزه توسط این رژیم را از آن جهت که اولاً موجب فحطی جمعیت غیر نظامی شده و آن‌ها را از امکانات لازم حیاتی محروم نموده است و از این حیث که «خسارت غیر متناسب» به جمعیت غیر نظامی غزه وارد کرده است، به نحوی که موجب فوت، خسارت‌های بدنی و آسیب به اموال آن‌ها شده است، خلاف «اصل تناسب» دانسته است.

کنوانسیون حقوق کودک همچنین به مسأله احترام و حمایت از کودکان در مخاصمات مسلحانه تأکید نموده و هیچ تمایزی میان مخاصمات مسلحانه بین‌المللی و غیر بین‌المللی قائل نشده است. در ماده ۳۸ کنوانسیون حقوق کودک، بند ۱ اشاره دارد که دولت‌های طرف کنوانسیون متعهد می‌شوند که در طول مخاصمات مسلحانه به مقررات قابل اعمال حقوق بشردوستانه بین‌المللی که در رابطه با کودکان می‌باشد، احترام گذارند و کلیه اقدامات لازم جهت حمایت و مراقبت از کودکان متأثر از درگیری‌های مسلحانه را به عمل آورند. در منشور آفریقایی حقوق و رفاه کودک (۸) نیز مضمون فوق مقرر شده است (۹).

همچنین بند ۴ ماده ۳۸ کنوانسیون حقوق کودک در رابطه با کودکانی است که در مخاصمات مسلحانه شرکت ندارند. بند مزبور از دولت‌های طرف کنوانسیون می‌خواهند که مطابق با تعهدات خود نسبت به حقوق بشردوستانه بین‌المللی در جهت حمایت از افراد غیر نظامی به هنگام جنگ‌های مسلحانه کلیه اقدامات عملی را به منظور تضمین حمایت و مراقبت از کودکانی که تحت تأثیر جنگ قرار گرفته‌اند، به عمل آورند. گروه کار در رابطه با سطح الزامی که باید به دولت‌های طرف کنوانسیون در رابطه با حمایت از کودکان غیر نظامی تحمیل شود به توافق نمی‌رسید. بحث اساسی بر سر این بود آیا دولت‌ها تنها باید «اقدامات لازم» را به کار ببندند یا اینکه باید

معیارهای دقیق‌تر و بالاتری را در این زمینه اتخاذ کنند (۱۰). اکثر شرکت‌کنندگان معتقد بودند که کلمه (Feasible) به معنای «عملی»، بیانگر معیاری با سطح پایین‌تر است و باید کلمه (Necessary) به معنای «ضروری و بایسته» جایگزین آن گردد. نماینده آمریکا با این ایده مخالفت کرد و اظهار کرد که کلمه را به این علت ترجیح می‌دهد که نتایج زیانبار مخاصمات مسلحانه نسبت به غیر نظامیان اجتناب‌ناپذیر است و عملاً برای دولت‌ها غیر ممکن است که تدابیر ضروری را برای تضمین حمایت از غیر نظامیان اتخاذ نمایند. همچنین بیان کرد این امر ممکن است به حق ذاتی دولت‌ها در دفاع از خود که در منشور ملل متحد نیز آمده صدمه وارد کند (۱۱). از سوی دیگر، نماینده کمیته بین‌المللی صلیب سرخ معتقد بود که استفاده از کلمه به جای برای حقوق بشردوستانه بین‌المللی بسیار خطرناک است و به این نکته اشاره کرد که کمیته به‌عنوان راهنما و پیشرو در حقوق بشردوستانه بین‌المللی بر این اصل اساسی حقوق بشردوستانه تأکید دارد که طرفین متخاصم باید در هر زمانی بین جمعیت نظامی و غیر نظامی تفکیک قائل شوند و مراقبت و کمک به کودکان باید یک امر مطلق باشد و با اشاره به موادی از کنوانسیون چهارم که در آن‌ها از کلمات محکم‌تری نسبت به «Feasible» استفاده شده بود و کشورها آن را تصویب کرده بودند از دولت‌ها خواست که معیار قوی‌تری را اتخاذ نمایند (۱۲). نیز «کنفرانس‌های بین‌المللی صلیب سرخ و هلال احمر در سال‌های ۱۹۸۶ و ۱۹۹۵ قطعنامه‌هایی را ناظر بر اهمیت احترام به کودکان و حمایت از آنان در جریان مخاصمات مسلحانه به تصویب رساندند. برنامه اقدام سال‌های ۲۰۰۳-۲۰۰۰ که در بیست و هفتمین کنفرانس بین‌المللی صلیب سرخ در سال ۱۹۹۹ تصویب شده نیز کلیه طرف‌های درگیری‌های مسلحانه را ملزم کرده که اقدامات ممکن را به منظور حصول اطمینان از تحقق حمایت ویژه‌ای که کودکان نیازمند آن هستند و کمک و مراقبت از آنان به اجرا گذارند» (۱۳). البته آنکه در اسناد مختلف حقوق بشری و حقوق بشردوستانه، از حمایت عام از کودکان و ضرورت احترام و حمایت آن‌ها مقررات صریحی وضع شده است.

به صورت کتابخانه‌ای است و با مراجعه به کتب و مقالات و اسناد حقوقی بین‌المللی و قوانین و مقررات مرتبط با موضوع صورت گرفته است.

یافته‌ها

امنیت اهالی و ضرورت و تناسب نظامی و رعایت اصل تفکیک، از جمله استثنائات وارد بر ممنوعیت انتقال کودکان به سرزمین‌های دیگر می‌باشد. مشکل اصلی در اجرای این قاعده، ابهام در تفسیر «امنیت اهالی و ضرورت نظامی» است که ممکن است منجر به جایگزینی استثنائات، بر اصل مزبور گردد. تلاش اسناد بین‌المللی در پیشگیری از انتقال اجباری کودکان در سرزمین‌های اشغالی، از جمله ماده ۸(ب) اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری، با موانع حقوقی و اجرایی مواجه است.

بحث

۱. سازوکارهای بین‌المللی در حمایت و صیانت از حقوق

کودک در مخاصمات مسلحانه

در نوزدهم آگوست ۱۹۸۲ میلادی، مجمع عمومی ملل متحد، در جلسه ویژه اضطراری خود در مورد مسأله فلسطین، وحشت‌زده از تعداد زیاد کودکان بی‌گناه فلسطینی و لبنانی که قربانی اقدامات نظامی اسرائیل بودند، سخن گفت و تصمیم گرفت چهار ژوئن هر سال را به‌عنوان «روز جهانی کودکان بی‌گناه قربانی مخاصمات» نامگذاری نماید (۱۶). این تصمیم، نشان از اجماعی جهانی در مورد الزام توجه ویژه، حمایت و تلاش هماهنگ جامعه جهانی جهت رسیدگی به آسیب‌پذیری‌ها و تخلفاتی است که کودکان در موقعیت‌های مربوط به درگیری با آن روبه‌رو هستند. کودکان به‌عنوان بخشی از جامعه که به بیشترین حمایت در برابر خشونت و آزار جنسی و سوء‌تغذیه و شرکت در مخاصمات مسلحانه نیاز دارند معمولاً در دوران تنش و نزاع‌های مسلحانه به فراموشی سپرده می‌شوند و در این فضای بی‌کیفری به فراهور، مورد سوء استفاده نیروهای نظامی قرار می‌گیرند (۱۷). جامعه جهانی در حمایت از حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه،

از حیث پیشینه پژوهش، طلعت و آهنگر (۱۳۹۵) در مقاله «حمایت از کودکان در مخاصمات مسلحانه در چارچوب اسناد بین‌المللی» با بررسی اسناد حمایت‌کننده از حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه نتیجه گرفته‌اند که حقوق کودک در این حوزه پذیرش عام یافته و وارد عرصه حقوق بین‌الملل عرفی شده است. هاشمی و همکاران (۱۴۰۲) در مقاله «حقوق آسیب‌دیدگان غیرنظامی در جنگ از منظر اخلاق اسلامی و اسناد بین‌المللی» دریافته‌اند که افزون بر امکان تعقیب مقامات به کارگیرنده سلاح بر علیه غیرنظامیان، بلکه عاملان خارجی تسلیح به این سلاح‌ها نیز طبق کنوانسیون ژنو خصوصاً ماده ۳ آن قابل تعقیب خواهند بود و جبران خسارت‌های ناشی از جنگ برای آسیب‌دیدگان غیرنظامی امری الزام‌آور بوده و دولت‌ها در این خصوص مسئولیت اخلاقی و قانونی دارند. این دو مقاله و دیگر پژوهش‌های منتشره، یا بر حقوق کودکان بزه‌دیده جنگ تمرکز ندارند یا قبل از مخاصمه روسیه علیه اوکراین منتشر شده و عملاً پژوهش مرتبط و مستقیمی در موضوع این مقاله وجود ندارد.

در مجموع، حتی چنانچه در موارد استثنایی کودکان با کمتر از ۱۵ سال سن، به‌طور مستقیم در مخاصمات شرکت کنند و در اختیار طرف مخالف قرار گیرند، خواه اسیر جنگی باشند یا خیر، از حمایت‌های ویژه شامل موارد زیر برخوردارند (۱۴):

- ۱) تخلیه کودکان و تأسیس مناطق ویژه (پناهگاه)؛
- ۲) شناسایی، تعیین هویت و بازگشت به خانواده؛ ۳) آموزش و رعایت محیط فرهنگی کودکان؛ ۴) ممنوعیت مجازات اعدام برای کودکان و مادران باردار (۱۵). حق مذکور تماماً نسبت به کودکان مخاصمه ۷ اکتبر ۲۰۲۳ در فلسطین و بعضاً نسبت به کودکان اوکراینی به ترتیب توسط رژیم اسرائیل و دولت روسیه نقض شده است و اخلاق زیستی کودکان درگیر این مخاصمات مسلحانه، مورد هتک دو قدرت اشغالگر اسرائیل و روسیه قرار گرفته است.

روش

این تحقیق از نوع نظری بوده، روش تحقیق به صورت تحلیل اسناد و دکتترین حقوقی می‌باشد و روش جمع‌آوری اطلاعات

سرزمین‌های اشغالی، ممنوعیت انتقال کودکان از سرزمین‌های اشغالی و برخی موارد دیگر است. در حقیقت، این حمایت‌های خاص بیشتر در مورد کودکان سرزمین‌های اشغالی و نحوه رفتار با این کودکان و رعایت حقوق آن‌ها می‌باشد.

تحقق عدالت (دادگری/ دادگستری) برای بزه‌دیدگان در پرتو نظریه «عدالت جنایی (Criminal Justice)»، به‌عنوان یکی از مبحث‌های مشترک فلسفه و جرم‌شناسی، در راستای تحقق یک سامانه حمایتی برای بزه‌دیدگان در پرتو نظریه «هم‌بستگی اجتماعی (Social Solidarity)» مطرح است و به‌عنوان یکی از مبحث‌های مشترک علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی) و علوم جنایی (حقوق جنایی و جرم‌شناسی)، به پیدایی یک «بزه‌دیده‌شناسی حمایت‌بنیاد (Protection-Based Victimology)» می‌انجامد. در این راستا، عدالت کیفری بین‌المللی در آرزوی دستیابی به سه هدف آرمانی است؛ نخست، آوردن مرتکبان جنایت در پیشگاه عدالت (مبارزه با بی‌کیفرمانی مجرمان بین‌المللی) و جبران خسارت بزه‌دیدگان؛ دوم، به دنبال ایجاد یک سامانه ثبت حقوقی سابقه تاریخی از فجایع گسترده، و نهایتاً تحقق یا تقریب به تحقق عدالت کیفری بین‌المللی به جوامع در حال انتقال، به منظور دستیابی به صلح و سازش سیاسی و کاهش و رفع جرائم سازمان‌یافته خشونت‌بار ناشی از جدال قدرت (۳۳). بدون علت‌شناسی جرائم بین‌المللی و بی‌اهتمام به آسیب‌های وارد بر قربانیان این جنایات و شیوه‌های جبران آن‌ها، این جنایات دائماً تکرار خواهد شد و پیشگیری که همانا کار ویژه دانش جرم‌شناسی است، ثمربخش نخواهد بود و «درنتیجه، شکاف بی‌کیفرمانی به وجود خواهد آمد و مرتکبین جنایات از چنگال عدالت خواهند گریخت» (۳۴). پس مطالعه جرم‌شناختی جرائم بین‌المللی، اهمیت ویژه‌ای از حیث علت‌شناسی آن‌ها به هدف پیشگیری دارد. این مهم، آنگاه که جنایات بین‌المللی باعث قربانی شدن هزاران و ده‌ها هزار کودک می‌گردد، اهمیت دوچندانی می‌یابد؛ همچنان‌که اخلاق زیستی، چهارچوب نظری ژرف و پرمایه‌ای نه فقط برای نقد ارتکاب جنایات بین‌المللی، بلکه برای نقد

اقدامات قابل توجهی در عرصه بین‌المللی و منطقه‌ای انجام داده است. از جمله اقدامات بین‌المللی می‌توان به اعلامیه حقوق کودک (۱۹۵۹)، کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹)، کنوانسیون چهارم از کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو و پروتکل‌های الحاقی آن، و پروتکل اختیاری کنوانسیون حقوق کودک ۱۹۸۹، مصوب (۲۰۰۰) اشاره کرد. همچنین در مورد اقدامات منطقه‌ای، می‌توان به منشور آفریقایی حقوق و رفاه کودک (۱۹۹۰)، منشور اجتماعی اروپا (۱۹۹۶)، کنوانسیون اتحادیه آفریقا برای حمایت و کمک به آوارگان داخلی در آفریقا (۲۰۰۹)، و کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر (۱۹۶۹) اشاره نمود (۱۸). این اقدامات نشانگر توجه دولت‌ها به آسیب‌پذیری کودکان در مخاصمات مسلحانه است که البته هنوز تعدادی از دولت‌ها، به‌خصوص دولت‌های آفریقایی نسبت به تعهدات بین‌المللی خود در این زمینه بی‌توجه هستند. با وجود تعداد کثیری کنوانسیون، پروتکل و خود منشور سازمان ملل متحد، وحشت کودکان در اثر بروز جنگ‌ها رو به افزایش است و کودکان بیشتری به طرق مختلف جان و زندگی و موجودیت خویش را از دست داده و می‌دهند. روزانه هزاران کودک در سطح جهان تحت تأثیر مستقیم یا غیرمستقیم جنگ‌ها در اثر گرسنگی، کمبود آب و غذا و بیماری‌های رایج ناشی از مخاصمات مسلحانه قربانی می‌شوند (۱۹). بنابر تخمین سازمان ملل متحد در طول شش سال گذشته به‌طور متوسط حداقل هفتاد کودک در روز با نقض شدید حقوقشان مواجه شده و هزاران کودک کشته، معلول، به سربازی گرفته شده و یا قربانی آزار جنسی و استثمار قرار گرفته‌اند. (۲۰)

۲. هستی‌شناسی قدرت اشغالگر و قواعد اعمال رفتار با کودکان بزه‌دیده منازعات مسلحانه در سرزمین‌های اشغالی

در این بخش از مقاله، از قوانین و مقررات حمایتی خاص برای کودکان در طول منازعات مسلحانه سخن خواهد رفت که آشکالی از حمایت‌های خاص را افزون بر حمایت‌های عمومی از قربانیان جنگ دریافت می‌کنند. این حمایت‌های خاص شامل قوانین رفتار با کودکان بزه‌دیده از مخاصمات مسلحانه در

کاستی‌های نظام حقوق کیفری بین‌المللی در پیشگیری و مجازات این جرائم به دست می‌دهد.

مواد ۴۲ تا ۵۶ مقررات ضمیمه کنوانسیون دوم لاهه ۱۸۹۹ و کنوانسیون چهارم لاهه ۱۹۰۷ در رابطه با «قوانین و عرف‌های جنگی زمینی» و بخش دوم از کنوانسیون چهارم ژنو از مواد ۴۷ تا ۷۸ به حمایت از غیر نظامیان از جمله کودکان در سرزمین‌های اشغالی اختصاص دارد. در واقع، اشخاص مورد حمایت در برابر آثار نامناسب و تقلیل‌دهنده، از حمایت‌های کنوانسیون برخوردار خواهند بود. اگرچه پایداری و خدشه‌ناپذیری این حمایت‌ها جزء ویژگی آن‌ها تلقی می‌شود، اما این امر که تغییرات ناشی از اشخاص در حاکمیت سرزمینی یا تغییر حکومت یا دولت اشغال‌شده و حتی معاهدات بین دولت اشغال‌کننده و اشغال‌شده به هیچ وجه نمی‌تواند به حمایت‌های مقرر برای افراد غیر نظامی در سرزمین‌های اشغالی خللی وارد کند، بلکه برعکس، این اشخاص را در برابر تغییرات مزبور تحت حمایت مضاعف قرار می‌دهد (۳۵).

البته حمایت‌ها تنها شامل غیر نظامیانی که تبعه دولت اشغال‌شده یا دولت بی‌طرف هستند، می‌باشد و از این رو این حمایت‌ها ظاهراً شامل اتباع دولت اشغالگر که در قلمرو سرزمین‌های اشغالی حضور دارند و نیز اتباع دیگر کشورها و افراد بی‌تابعیت نخواهد شد و رابطه اتباع دولت اشغالگر با دولت متبوع خود تابع قوانین داخلی آن دولت می‌باشد و در مورد اتباع دیگر کشورها و افراد بی‌تابعیت، چالش‌ها و ابهام‌های حقوقی گسترده‌تری که تهدید علیه حقوق کودکان آواره از قدرت اشغالگر محسوب می‌شود، وجود دارد. ماده ۲۴ کنوانسیون ۱۸۹۹ لاهه و بند «ب» ماده ۲۳ کنوانسیون ۱۹۰۷ لاهه با تعمیم ممنوعیت خدمت در نیروهای دشمن از سوی دولت متخاصم به شرکت در عملیات جنگی علیه دولت متبوعش، ممنوعیتی را وضع نموده که شامل مواردی نیز می‌شود که اتباع مذکور قبل از شروع جنگ در خدمت دولت متخاصم بوده باشند. بند ۱ ماده ۵۱ کنوانسیون چهارم ژنو، دولت اشغالگر را از اجبار اشخاص مورد حمایت به خدمت در نیروهای مسلح و کمکی خود منع کرده است، اما از آنجا که این ماده تنها خدمت اجباری را منع نموده، لذا خدمت

داوطلبانه مغایرتی با این کنوانسیون نخواهد داشت، اما به منظور محدود کردن دایره شمول خدمات داوطلبانه و اثرگذاری بر اراده سکنه به منظور جلب آن‌ها به خدمت در نیروهای مسلح، اعمال هرگونه فشار یا انجام هر نوع تبلیغ از سوی دولت اشغالگر برای استخدام داوطلبانه منع شده است (۵۶). در رابطه با ممنوعیت کار اجباری، کنوانسیون چهارم ژنو این ممنوعیت را به اشخاص مورد حمایت زیر ۱۸ سال تسری داده و در بند ۲ ماده ۵۱ تصریح کرده است، اجبار اشخاص مورد حمایت زیر ۱۸ سال توسط دولت اشغالگر به انجام کار ممنوع می‌باشد و بیان کرده است افرادی که سن آن‌ها از ۱۸ سال بیشتر است فقط در کارهایی که خواه برای احتیاجات نیروی اشغال‌کننده یا برای خدمات مربوط به منافع عامه و تغذیه و مسکن و پوشاک و حمل و نقل یا سلامت نفوس کشور اشغال‌شده لازم باشد، می‌تواند فعالیت کنند. بنابراین می‌توان گفت اهمیت این ماده، معطوف به منع به‌کارگیری کودکان در نیروهای مسلح است و اشخاص، از جمله کودکان را از به خدمت گرفتن در نیروهای مسلح منع کرده است. نکته قابل توجه این است که تنها به افراد بالای ۱۸ سال اجازه فعالیت و کار کردن را تحت شرایط خاصی داده است و کار کردن کودکان ممنوع است.

۳. ممنوعیت انتقال اجباری کودکان در طول منازعات

مسلحانه

معمولاً در طول مخاصمات مسلحانه برای تضمین امنیت کودکان، آن‌ها را از مناطق جنگی به مناطق امن و کم‌خطرتر منتقل می‌کنند. مطابق با ماده ۱۷ کنوانسیون چهارم ژنو، دولت‌های متخاصم باید برای اتمام این انتقال، میان خود موافقت‌نامه‌های محلی منعقد سازند (۲۳). ماده ۲۴ کنوانسیون چهارم ژنو از دولت‌های متخاصم می‌خواهد که انتقال کودکان زیر ۱۵ سال را که به علت جنگ یتیم یا از خانواده‌های خود جدا شده‌اند را به یک کشور بی‌طرف تسهیل نمایند. طبق این ماده، انتقال کودکان منوط به تحقق هیچ شرطی نبوده و تنها بر تسهیل اجرای مذهب و آموزش آن‌ها تأکید شده است، اما ماده ۷۸ پروتکل اول، انتقال کودکان را منوط به رعایت شرایط خاصی کرده است (۲۴). وقتی طرح این ماده مطرح شد،

نمی‌شود، بلکه اقدام به تهدید یا ارعابی که چنین نتیجه‌ای را هم دربر داشته باشد را نیز شامل می‌شود (۲۸).

از سوی دیگر ماده ۱۷ پروتکل دوم الحاقی به‌طور کلی در مورد جابه‌جایی جمعیت غیر نظامی این‌گونه بیان کرده است که در صورتی دستور جابه‌جایی جمعیت غیر نظامی مجاز است که امنیت این جمعیت یا دلایل نظامی ضروری صدور چنین دستوری را ایجاب کند و پیش از آن باید همه تدابیر ممکن برای تضمین اینکه این جمعیت در شرایط اطمینان‌بخشی جابه‌جا شده است، اتخاذ شوند که اینجا به جایی شامل کودکان نیز می‌باشد. نکته مهم این است که از جمله کودکان قربانی جنگ و مخاصمات مسلحانه داخلی، کودکانی هستند که در پی این جابه‌جایی‌ها و انتقال و یا از دست دادن والدین خود به خاطر وضعیت جنگی آواره و بی‌سرپرست شده‌اند که یکی از دستاوردهای منفی جنگ به شمار می‌آید، کودکان در بیشتر موارد قربانیان غیر مستقیم جنگ‌ها هستند.

۴. نسل‌زدایی فرهنگی (Genocide) از رهگذر انتقال اجباری کودکان اوکراینی

در ۲۴ فوریه ۲۰۲۲ روسیه با تهاجم گسترده به اوکراین، همسایه غربی‌اش، بسیاری از قواعد حقوق بین‌الملل را نقض کرد. روسیه با نقض حق تمامیت ارضی و استقلال سیاسی اوکراین، مرتکب «اقدام تجاوز» شد و در پرتو ضعف حقوق بین‌المللی در امکان رسیدگی به جنایت تجاوز (۴۴)، این عدوان علیه اوکراین را مرتکب شد (۴۵). فارغ از اینکه دلیل شروع یا ادامه این مخاصمه چیست، گروه‌هایی در آن‌ها درگیر شده‌اند که کمترین امکانات حفاظت از خود را دارند و عمده‌ترین و آسیب‌پذیرترین این گروه‌ها، کودکان هستند. با گذشت بیش از ۲ سال از حمله روسیه به اوکراین، یونیسف گزارش داده است که جنگ در اوکراین حداقل ۲۰۰۰ کودک کشته یا زخمی بر جای گذاشته است (۴۶). خانم کاترین راسل (Catherine Russell) رییس صندوق کودکان سازمان ملل متحد (یونیسف)، در مورخ ۸ جولای ۲۰۲۴ گفت که با وجود اینکه دفتر حقوق بشر سازمان ملل متحد (OHCHR) آخرین گزارش خود را در مورد افزایش تعداد کشته‌ها و مجروحان اوکراین منتشر کرده است، تلفات کودکان اوکراینی

نماینده ویژه کمیته بین‌المللی صلیب سرخ براساس مطالعات انجام‌شده توسط یونسکو در سال ۱۹۷۲ در ارتباط با کودکان قربانی جنگ، اظهار داشت که این اصل باید مورد توجه قرار گیرد که انتقال کودکان باید امری استثنایی و مقید به دو شرط باشد: شرط اول این است که دولت متبوع کودک باید ثابت کند که انتقال کودک به دلایل مربوط به سلامت ضروری بوده و امکان درمان پزشکی یا مراقبت از کودک در دوره نقاهت در کشور متبوعش وجود ندارد، زیرا حتی اگر این انتقال برای درمان جسم کودک مفید باشد، اما پیامدهای بسیار مخربی بر سلامت روان کودک خواهد گذاشت که جبران‌ناپذیر می‌باشد (۲۵)؛ شرط دوم اینکه انتقال کودکان باید با رضایت والدین آن‌ها و در صورت فقدان والدین با رضایت سرپرست قانونی آن‌ها صورت پذیرد، البته نماینده کمیته تصریح نمود که فقدان والدین یا سرپرست قانونی را نمی‌توان به‌عنوان بهانه‌ای برای جلوگیری از انتقال کودکانی که انتقالشان ضروری است تفسیر داد و تنها باید از انتقال غیر ضروری کودکان جلوگیری به عمل آید (۲۶). براساس بند «ه» ماده ۴ پروتکل دوم، انتقال کودکان در طول مخاصمات مسلحانه داخلی تنها در صورت ضرورت و با رضایت والدین آن‌ها یا اشخاصی که قانوناً یا عرفاً مسئول مراقبت از هستند - آن هم به صورت موقت و با همراهی افرادی که مسئول حفظ سلامت و تندرستی آن‌ها هستند - امکان‌پذیر می‌باشد. دلیل اصلی این مقرر نیز آن بوده که در پی مخاصمات مسلحانه مختلف همانا انتقال هزاران کودک منجر به جدایی آن‌ها از خانواده‌هایشان شد. ماده ۲ بند «ه» کنوانسیون ژنوساید ۱۹۴۷ انتقال اجباری کودکان از یک گروه به گروه دیگر را ژنوساید دانسته است که با توجه به رأی مشورتی دیوان بین‌المللی دادگستری در قضیه «حق شرط به کنوانسیون منع و مجازات ژنوساید» (۲۷) مبتنی بر عرفی بودن ترتیبات مندرج در کنوانسیون، در صورت نقض این تعهد توسط طرفین متخاصم و انتقال اجباری کودکان در طول مخاصمات مسلحانه، مسئولیت کیفری آن‌ها را به همراه خواهد داشت. همچنین رأی دادگاه رواندا در قضیه «آکاسیو» انتقال اجباری کودکان صرفاً محدود به اعمالی که منجر به انتقال مادی آن‌ها گردد،

به یک نقطه عطف غم‌انگیز رسیده است و از زمان تشدید جنگ، حداقل ۹۹۳ کودک کشته شده‌اند. او همچنین افزود: «هیچ کودکی نباید دوران کودکی‌ای را تجربه کند که زخمی از خشونت و ترس باشد» (۴۷). هم‌اکنون میلیون‌ها کودک اوکراینی به کمک‌های بشردوستانه نیاز دارند، زیرا همچنان از عواقب مرگ‌بار یک جنگ بی‌رحمانه رنج می‌برند، اما نکته قابل توجه در این گزارش این است که این جنگ باعث آوارگی در مقیاس، سرعت و با تأثیراتی گسترده در سراسر منطقه و فراتر از آن شده است که از زمان دومین جنگ جهانی دیده نشده بود. از زمانی که حمله روسیه به اوکراین آغاز شد، مقامات این کشور با هیاهویی میهن‌پرستانه، انتقال هزاران کودک اوکراینی به روسیه را برای پذیرش و شهروندی اعلام کردند. در تلویزیون دولتی مقامات روس، خرس‌های عروسکی را به کودکان تازه‌وارد می‌دادند که به‌عنوان کودکانی رهاشده و در حال نجات از جنگ، به تصویر کشیده می‌شدند. طبق مصاحبه‌هایی که با کودکان و خانواده‌های دو طرف مرز انجام شده است، کودکانی به روسیه آورده شدند که بستگان یا سرپرستانشان می‌خواهند آن‌ها به اوکراین بازگردانده شوند. به گفته مقامات محلی اوکراین، برخی از کودکان پس از کشته یا زندانی شدن والدینشان توسط نیروهای نظامی روسیه، بازداشت شدند (۴۸). در همین راستا دیوان بین‌المللی کیفری در تاریخ ۱۷ مارس ۲۰۲۳ با صدور قرار جلب ولادیمیر پوتین (Vladimir Putin) رئیس‌جمهور روسیه، به اتهام جنایات جنگی از طریق انتقال اجباری کودکان از اوکراین به روسیه دست به اقدامی بی‌سابقه در تاریخ حقوق بین‌الملل کیفری زده است. همچنین دادستان شعبه دوم پیش‌دادرسی دیوان، آقای کریم خان، قرار جلبی نیز علیه یکی دیگر از مقامات دست‌نشانده پوتین، خانم ماریا لووابلووا (Maria Lvova-Belova) کمیسر حقوق کودکان این کشور، صادر کرده است (۴۹).

در بهار سال ۲۰۲۳، نیروهای روسی شهر ماریوپل اوکراین را محاصره کردند، کودکان از خانه‌های گروهی و مدارس شبانه‌روزی بمباران شده، فرار کردند. آنان جدا از اعضای خانواده خود به دنبال همسایگان یا غریبه‌ها به سمت غرب می‌رفتند و به دنبال امنیت نسبی بودند. مقامات روسیه به

صراحت گفته‌اند که هدف آنان از این انتقال این است که عشق به روسیه را جایگزین هرگونه وابستگی دوران کودکی کودکان اوکراینی سازند. «ماریا لووابلووا» کمیسر حقوق کودکان روسیه این انتقال را سازماندهی کرده و خود در حرکتی نمایشی شخصاً نوجوانی از ماریوپل را به فرزندی پذیرفته است. این عمل دولت روسیه، بخشی از استراتژی گسترده‌تر ولادیمیر پوتین برای رفتار با اوکراین بوده است که به زعم خود، سخاوتمندانه است. همه این رفتارهای مقامات روس ناشی از سه سوءبرداشت به نظر می‌رسد؛ «سوء برداشت در برآورد میزان قدرت خود و دشمن، سوء برداشت در زمینه نیت‌های خصمانه دشمن، و سوء برداشت در زمینه واکنش طرف‌های سوم» (۵۰).

دولت او از کودکان از جمله افراد بیمار، فقیر و یتیم به‌عنوان بخشی از یک کارزار تبلیغاتی برای معرفی روسیه به‌عنوان یک ناجی استفاده کرده است. متأسفانه تعداد دقیق کودکان اسکان داده شده مشخص نیست و مقامات رسمی روسیه نیز اطلاعاتی را منتشر نکرده‌اند، اما مقامات اوکراینی اخیراً اعلام کرد که بیش از ۱۹ هزار و ۵۶۴ کودک به روسیه برده شده که بیش از هزار نفر از آن‌ها از شهر بندری ماریوپل بوده‌اند (۵۱). در ماه آوریل، مقامات روسیه اعلام کردند که بیش از ۶ هزار کودک اوکراینی وارد روسیه شده‌اند. مطالعات نشان می‌دهد روسیه حداقل ۱۲۰۰۰۰ هزار کودک اوکراینی را در شبه‌جزیره کریمه و خاک روسیه نگهداری می‌کند؛ حداقل ۴۳ کمپ و مراکز دیگر شناسایی شده‌اند که کودکان اوکراینی با سن چهارماهه و بالاتر، در آن‌ها نگهداری می‌شوند (۵۲).

به نظر می‌رسد این اردوگاه‌ها جهت بازپروری سیاسی و عقیدتی کودکان باشد. این اردوگاه‌ها به‌عنوان بخشی از برنامه هم‌پارچه‌سازی معرفی شده‌اند. این مراکز مورد تأیید دولت روسیه بوده و هدف آن بازپروری فرهنگی، تاریخی و اجتماعی کودکان به شکل مطلوب دولت روسیه است. دیوان بین‌المللی کیفری یکی از معیارهایش در انتخاب جنایتی در میان جنایات واقع‌شده در یک موضوع، انتخاب جرائمی است که قربانیان آن کمتر دیده شده‌اند. کودکان به‌عنوان بخشی از جامعه که به بیشترین حمایت در برابر خشونت، آزار جنسی، سوء تغذیه و

شرکت در مخاصمات مسلحانه نیاز دارند معمولاً در دوران تنش و نزاع مسلحانه به فراموشی سپرده شده و در فضای بی‌کیفری به فراخور مورد سوء استفاده نیروهای نظامی قرار می‌گیرند. جرائم علیه کودکان از ابتدای فعالیت دیوان بین‌المللی کیفری تا به امروز از حساسیت ویژه‌ای برخوردار بوده است. به‌عنوان مثال، در پرونده توماس لوبانگا (Thomas Lubanga) فرمانده ارشد جناح نظامی کنگو را باید یادآور شد که در دیوان بین‌المللی کیفری متهم به استفاده از کودک سرباز در مخاصمات مسلحانه شده بود (۵۳). به‌کارگیری کودک سرباز در مخاصمات توسط دولت‌ها از جمله فجایعی است که علی‌رغم دستاوردهای عظیم بشری در عصر هوش مصنوعی گریبان‌گیر جامعه بین‌المللی است.

در راستای تسهیل بازگشت کودکان انتقال‌یافته اجباری (کوچانیده شده اجباری) به خانواده و وطن خود، قدرت نظامی مرتکب انتقال - در اینجا، روسیه به مثابه قدرت اشغالگر - برای هر کودک در صورتی که خطر یا صدمه‌ای متوجه کودک نگردد، موظف است کارتی صادر کند که افزون بر اطلاعات هویتی، شامل داده‌های اضافه‌تری از جمله جنسیت، محل و تاریخ تولد، اطلاعات هویتی کامل والدین، تابعیت، زبان مادری و زبان‌های دیگر مورد تکلم کودک، نشانی خانواده، وضع سلامتی، گروه خونی، هرگونه ویژگی‌های مشخصه، تاریخ و محل یافتن، زمان و محل ترک کشور و دین کودک در آن درج می‌گردد (۵۴). براساس کنوانسیون منع نسل‌کشی سازمان ملل متحد، انتقال اجباری کودکان از گروهی به گروه دیگر جزء پنج اقدامی است که می‌تواند به‌عنوان نسل‌کشی تحت تعقیب قرار گیرد. براساس مصادیق مندرج در ماده ۶ اساسنامه دیوان بین‌المللی کیفری، جابه‌جایی و انتقال اجباری کودکان، نسل‌کشی تلقی می‌گردد و به‌طور دقیق اجزا و عناصر مادی و معنوی این جرم تعریف شده است. هرچند دادستان بریتانیایی دیوان بین‌المللی کیفری، انتقال اجباری کودکان اوکراینی را مصداق بارز جنایت جنگی قلمداد کرده، اما می‌بایست به این موضوع اندیشید که آیا این رفتار روسیه می‌تواند مصداق بارز نسل‌کشی فرهنگی محسوب شود؟ در دکتترین حقوقی بین‌المللی، نسل‌کشی فرهنگی به‌عنوان

«تضعیف هدفمند و تخریب نهایی ارزش‌ها و شیوه‌های فرهنگی گروه‌های دیگر» تعریف شده است، اگرچه نسل‌کشی فرهنگی در حال حاضر در قواعد بین‌المللی غایب است، اما آسیب‌های مرتبط با تخریب فرهنگی ذاتاً با درک ما از نسل‌کشی به‌عنوان یک جنایت و قساوت جمعی ارتباط دارد. می‌توان نسل‌کشی فرهنگی را به‌عنوان تخریب مؤثر یک قوم از طریق تخریب، فرسایش یا تضعیف یکپارچگی فرهنگ و نظام ارزشی که مردم را تعریف می‌کند و به آن‌ها حیات می‌بخشد، به‌طور سیستماتیک یا سیستمی (عمدی یا ناخواسته به منظور دستیابی به اهداف دیگر) تعریف کرد. انتقال اجباری کودکان یک قوم یا ملت به قوم و ملت دیگری می‌تواند برای استحاله فرهنگی آن‌ها و رشد و نمو در فرهنگی متفاوت از فرهنگ اولیه باشد، البته نمی‌بایست فراموش کرد که اثبات نسل‌کشی در این موضوع یا نابودسازی یک قوم، کاری بس سخت و دشوار می‌باشد (۵۵).

نسل‌کشی فرهنگی یک «خطای منحصر به فرد» است که باید نیاز به رسمیت شناختن مستقل آن توسط جامعه بین‌الملل تضمین شود و نباید به‌عنوان نقش فرعی در ذیل بعضی موارد نسل‌کشی فیزیکی محدود شود (۵۵). رویه قضایی موجود دادگاه‌های کیفری بین‌المللی در حمایت از حقوق بشر فاقد انعطاف کافی برای رسیدگی به نسل‌کشی فرهنگی است و تعاریف محدود حقوقی نسل‌کشی نمی‌تواند به مبارزه با بی‌کیفرمانی و ریشه‌کنی عمدی و سیستماتیک موجودیت فرهنگی یک گروه بپردازد. نسل‌کشی فرهنگی اغلب بسیار شوم‌تر از حملات فیزیکی است، با این حال، قوانین بین‌المللی حقوق بشر موجود نمی‌تواند آسیب‌های خاص تخریب فرهنگی و هویت‌زدایی را شناسایی کند و توضیح دهد. بنابراین نسل‌کشی فرهنگی به سطحی رسیده است که مستلزم مسئولیت کیفری فردی و یک معاهده بین‌المللی جدید است که به‌طور خاص با امحای فرهنگی سروکار داشته باشد.

۵. حمایت از حقوق کودکان فلسطینی توسط اسرائیل به‌عنوان قدرت اشغالگر در سرزمین‌های اشغالی فلسطین

سازمان ملل متحد شش مورد نقض فاحش حقوق کودکان در مخاصمات مسلحانه را مورد شناسایی قرار داده که عبارتند از: (۱) کشتن و معلول ساختن کودکان؛ (۲) سربازگیری کودکان و استخدام آنان در مخاصمات مسلحانه؛ (۳) حمله به مدارس و بیمارستان‌ها؛ (۴) سوء استفاده و بهره‌کشی جنسی از کودکان؛ (۵) ربودن کودکان؛ (۶) محرومیت کودکان از دسترسی به کمک‌های بشردوستانه (۳۶). کودکان غزه روزها و شب‌های کابوس‌واری را از هفتم اکتبر ۲۰۲۳ می‌گذرانند؛ آن‌ها بیش از یک سال است که به صورت مداوم زیر بمباران اسرائیل قرار داشته و زندگی را در شرایط جنگی گذرانده‌اند. این کودکان در ماه‌های اخیر در حالی به مدرسه نرفته‌اند که در این مراکز ساکن بوده و جیره‌بندی غذا و آب را تجربه کردند. آنچه در غزه بر کودکان می‌گذرد، نقض حقوق بین‌الملل و حقوق بشردوستانه بین‌المللی است؛ جنایت‌های وارد شده بر کودکان غزه نقض واضح و آشکار کنوانسیون حقوق کودک است. خانم فرانچسکا آلبانزه (Francesca Albanese) - گزارشگر ویژه سازمان ملل متحد در مورد سرزمین‌های اشغالی فلسطین - در گزارش خود مورخ ۲۰ اکتبر ۲۰۲۳ اسرائیل را به‌عنوان یکی از طرفین کنوانسیون حقوق کودک و قدرت اشغالگر در سرزمین‌های اشغالی فلسطین، موظف دانست که طبق ماده ۳ کنوانسیون، مصالح عالی‌ه کلیه کودکان تحت صلاحیت خود را در اولویت قرار دهد (۳۷). با این حال، اسرائیل کودکان فلسطینی را در معرض آسیب‌های جسمی و روانی شدید قرار می‌دهد و ترس‌ها و چالش‌هایی را بر آن‌ها وارد می‌نماید که هیچ کودکی نباید آن را تحمل کند. عدم پاسخگویی اسرائیل در قبال اقدامات مجرمانه ارتكابی‌اش، نادیده گرفتن تعهدات بین‌المللی و نقض حقوق بین‌الملل به شمار می‌رود. کنوانسیون حقوق کودک که در ماده ۳۸ تأکید کرده است، می‌بایست در مخاصمات، حمایت‌های ویژه از کودکان به عمل آید. بالاترین تعداد دول عضو در یک معاهده حقوق بشری، به کنوانسیون حقوق کودک تعلق دارد، یعنی ۱۹۶ دولت عضو این

کنوانسیون هستند، در حالی که اعضای سازمان ملل متحد ۱۹۳ عضو (دولت) دارد. این موضوع نشان‌دهنده اهمیت جهانی کنوانسیون حقوق کودک است که به حمایت‌های خاص از کودکان اختصاص دارد. حال سؤال این است که تعهدات اسرائیل (به‌عنوان عضو) ذیل کنوانسیون حقوق کودک جهت حمایت از حقوق کودکان فلسطینی چیست؟

با گذشت بیش از یک سال از حمله اسرائیل به غزه، صندوق کودکان ملل متحد (یونیسف) در گزارش ماه نوامبر سال ۲۰۲۴ اعلام نموده است که تاکنون در جنگ غزه بیش از ۱۷۰۰۰ کودک در غزه کشته و ۵۰۰۰ کودک دیگر زخمی شده‌اند (۳۸). هزاران کودک فلسطینی به کمک‌های بشردوستانه نیاز دارند، زیرا همچنان از عواقب مرگبار یک جنگ بی‌رحمانه رنج می‌برند. از زمان تشدید جنگ، به‌طور متوسط روزانه بیش از چهار کودک کشته یا مجروح شدند و این فقط آماری است که سازمان ملل متحد توانسته است آن را تأیید کند. دبیرکل ملل متحد در سخنرانی ۱۱ ژوئن ۲۰۲۴ و سخنرانی‌های متعدد دیگر خود ابراز نگرانی کرده است که اقدامات اخیر اسرائیل تنها به نقض بیشتر قواعد حقوق بشر و حقوق بین‌الملل بشردوستانه دامن می‌زند. او همچنین افزوده که «در حملات این مدت شاهد رکوردشکنی بی‌سابقه در مورد کشتار فلسطینیان در کرانه باختری و قدس شرقی بودیم و این وضعیت همچنان در حال افزایش یافتن است که بخش قابل توجهی از این قربانیان کودکان هستند» (۳۹). ایشان همچنین خواستار پایان بخشیدن به تشدید تنش‌های غیر منطقی شد و از رهبران طرفین خواست فوراً جهت حل مناقشه مابین خود تلاش کنند و اشاره نموده‌اند که از زمان پایان انتفاضه دوم در سال ۲۰۰۵، حملات چهل روز متصل به ماه سپتامبر سال ۲۰۲۴ مرگبارترین حملات در کرانه باختری شناخته می‌شود. در همین راستا کمیته حقوق کودک ملل متحد خواستار آتش‌بس فوری و پایان دادن به آسیب‌های ویرانگری شد که به زندگی کودکان در سرزمین‌های اشغالی فلسطین وارد آمده است و همچنین می‌افزاید که آتش‌بس باید سرآغازی جهت برقراری صلح عادلانه و پایدار در منطقه باشد تا کلیه کودکان

بتوانند از تمام حقوق و شرایط رشد خود که پاسخگوی کرامت ذاتی آن‌ها به‌عنوان انسان است، به‌طور کامل بهره‌مند شوند.

یک اصل عام در حقوق بین‌الملل بشردوستانه وجود دارد که قواعد حاکم بر زمان جنگ را بیان می‌کند. این اصل عام یک اصل حیاتی و بنیادین در این مجموعه مقرر است. اصل تفکیک میان نظامیان و غیر نظامیان و تفکیک میان اموال نظامی و اموال غیر نظامی همان اصل بنیادین است (۴۰). کودکان نیز طبیعتاً در گروه غیر نظامیان قرار دارند و استفاده از کودکان زیر ۱۵ سال به‌عنوان رزمنده در مخاصمات ممنوع است. بنابراین کودکان از قاعده عام ممنوعیت حمله به افراد غیر نظامی نیز برخوردار می‌شوند. اهمیت این اصل بنیادین چنان است که قاعده اول عرفی حقوق بشردوستانه که توسط کمیته بین‌المللی صلیب سرخ منتشر شده است که دربردارنده همین اصل است و تأکید می‌شود که این اصل در کلیه مخاصمات اعمال می‌شود. این قاعده مقرر می‌نماید که طرفین درگیری همواره می‌بایست میان افراد غیر نظامی و رزمندگان تفکیک قائل شوند. حملات تنها می‌تواند علیه رزمندگان اعمال شود و نباید متوجه افراد غیر نظامی باشد. این موضوع در حقوق بین‌الملل نیز موضوع اسناد تعهدآور بین‌المللی قرار گرفته و به صورت مشخص در مواد ۴۸ و بندهای ۲ مواد ۵۱ و ۵۲ از پروتکل الحاقی مصوب ۱۹۷۷ کنوانسیون‌های چهارگانه ژنو (۴۱) درج شده است. پروتکل اول الحاقی به این کنوانسیون‌ها ناظر بر مخاصمات مسلحانه بین‌المللی است. اسرائیل ادعا می‌کنند که این منازعه مسلحانه، غیر بین‌المللی است که می‌بایست گفت که ممنوعیت حمله به غیر نظامیان در بند دوم ماده ۱۳ پروتکل دوم الحاقی ۱۹۷۷ که ناظر بر مخاصمات مسلحانه غیر بین‌المللی است نیز مورد تأکید قرار گرفته است. اقدامات رواداشته توسط اسرائیل به کودکان در غزه تماماً نقض کلیه قواعد حقوق بین‌الملل بشردوستانه و حقوق بشر است. بمباران بی‌امان مناطق مسکونی و با قطع برق در غزه، بیمارستان‌ها بی‌برق می‌مانند و نوزادان در انکوباتورها و بیماران سالمند در اتاق‌ها بدون دسترسی به اکسیژن در معرض خطر قرار می‌گیرند و خانواده‌ها در غزه در حال حاضر برای دسترسی به آب سالم با مشکل مواجه

هستند. یونیسف ضمن ابراز نگرانی شدید از وضعیت کودکان در غزه، اظهار کرد که این منطقه به گورستان هزاران کودک تبدیل شده است و به طرز شگفت‌انگیزی شمار کودکان کشته‌شده در غزه در حال افزایش است. با وجود این، تهدید علیه کودکان در غزه فراتر از بمب و موشک است؛ بیش از یک میلیون کودک در غزه با بحران آب آشامیدنی سالم مواجه هستند و مرگ‌ومیر کودکان به ویژه نوزادان به دلیل کم‌آبی یک تهدید بزرگ است. حدود ۴۴ درصد از کل جمعیت فلسطین و ۴۷ درصد از جمعیت ۳/۲ میلیون نفری نوار غزه کودک هستند؛ به همین دلیل آغاز دور جدید حملات اسرائیل نگرانی گسترده‌ای درباره نقض حقوق بشر به ویژه حقوق کودکان ایجاد کرده است (۴۲).

وخامت بحران بشردوستانه در غزه سبب تشدید نگرانی‌ها درباره نقض شدیدتر حقوق کودکان در این منطقه شده است، زیرا این وضعیت منجر به افزایش نرخ ناامنی غذایی، نقض حق کودکان برای داشتن استانداردهای مناسب زندگی مطابق با ماده ۲۷ کنوانسیون حقوق کودک ملل متحد و نقض حق بر سلامت کودکان از طریق هدف قرار دادن تأسیسات آب و فاضلاب و امکان ابتلای کودکان به بیماری‌ها براساس ماده ۲۴ همان کنوانسیون می‌شود و حدود ۲/۲ میلیون نفر دسترسی عادی خود به آب پاکیزه را از داده‌اند که بیش از یک میلیون نفر این افراد کودکان هستند. این کمبود آب و غیر بهداشتی بودن آن، خطر ابتلا به بیماری‌های مزمن را افزایش می‌دهد که یکی از دلایل اصلی کشته شدن کودکان است.

تشدید حملات اسرائیل به غزه همچنین به حق بر امنیت و حق بر آموزش کودکان غزه نیز آسیب وارد کرده است؛ در حال حاضر مدارس غزه به‌عنوان پناهگاه مورد استفاده قرار می‌گیرند، هرچند که این اماکن دیگر از بمباران‌های رژیم صهیونیستی نیز در امان نیستند، در حالی که براساس ماده ۲۸ کنوانسیون حقوق کودک، دسترسی کودکان به آموزش می‌بایست تضمین شده و نباید نقض گردد. هم‌اکنون شرایط کودکان فلسطینی در منازعه اخیر، روایتی تلخ و تکان‌دهنده است که می‌بایست تدبیری جدی از طرف دولت‌های طرف مخاصمه و جامعه جهانی علی‌الخصوص سازمان ملل متحد صورت گیرد. آنچه در

نتیجه‌گیری

کودکان، از آسیب‌پذیرترین بزه‌دیدگان مخاصمات مسلحانه هستند. کنوانسیون حقوق کودک سازمان ملل متحد که با هدف ایجاد زندگی بهتر برای کودکان و تلاش در راه رشد هماهنگ و متعادل آنان در زمینه‌های اساسی جسمی، ذهنی، عاطفی، روانی و اجتماعی شکل گرفته است، دولت‌های عضو را مکلف کرده است درخصوص فراهم نمودن زمینه تحقق حقوق مربوط هویت کودک، سلامت جسمی و روحی، آزادی شکل دادن به عقاید و ابراز آزادانه آن‌ها، آزادی عقیده، جلوگیری از مداخله در حریم خصوصی آن، رفع کلیه اشکال خشونت علیه کودک، حق برخورداری از محیط خانواده، تأمین امنیت اجتماعی، ملاحظه قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف کودکان، حق برخورداری از فعالیت‌های تفریحی و بازی، ممنوعیت شکنجه، قاچاق و بهره‌کشی جنسی و اقتصادی از کودکان و به ویژه عدم حضور اشخاص زیر ۱۵ سال در مخاصمات بین‌المللی و رفع کلیه اشکال استثمار و حمایت از کودکانی که در چنین وضعیتی قرار می‌گیرند، ضمانت‌های لازم را ارائه دهند. این نشانگر این است که سال‌هاست مسأله کودک به یکی از مهم‌ترین مسائل اجتماعی تبدیل شده که اجماع بین‌المللی را نیز با خود به همراه داشته است، اما میزان پایبندی دولت‌ها و طرف‌های درگیر در مخاصمات متأسفانه قابل قبول نبوده است.

کودکان فلسطینی در تنش نظامی میان حماس و ارتش رژیم اسرائیل و نیز کودکان اوکراینی - نه تا حد وخامت وضع کودکان فلسطینی - حق بر دریافت غرامت و خسارت به‌عنوان قربانیان مستقیم و غیر مستقیم از نقض فاحش حقوق بشردوستانه و بزه‌دیدگی از چند جنایت بین‌المللی مورد صلاحیت دیوان کیفری بین‌المللی را دارند. این حق، هم به صورت فردی و هم به شکل جمعی، مورد شناسایی محاکم و دکترین قرار گرفته و رویه‌های قضایی متعددی وجود دارد که نشانگر وجود دست کم پنج شیوه جبران خسارت می‌باشد: (۱) اعاده وضع به سابق؛ (۲) پرداخت غرامت؛ (۳) توان‌بخشی؛ (۴) جلب رضایت؛ (۵) تضمین عدم تکرار (۵۶). به‌کارگیری ربات‌های قاتل توسط ارتش اسرائیل علیه فلسطینیان به ویژه

غزه دیده می‌شود، این است که هیچ کدام از مواد کنوانسیون حقوق کودک ملل متحد توسط اسرائیل رعایت نشده و همگی نقض شده است و حقوق کودکان غزه به شدت نادیده گرفته شده، بلکه پایمال شده است. همچنین میزان خشونت در این جنگ علیه کودکان به گونه‌ای است که خشونت از نظر کمی و کیفی در بدترین شکل ممکن در حال رخ دادن است و زندگی آن‌ها را تحت‌الشعاع قرار داده است.

طبق ماده ۴۵ کنوانسیون حقوق کودک، نقش کمیته حقوق کودک ملل متحد است که می‌تواند به مجمع عمومی ملل متحد درخواست رسیدگی به وضعیت کودکان را مطرح کند (۴۳). همچنین در بند «پ» ماده ۴۵ این کنوانسیون آمده است که دبیرکل می‌تواند درخواست نماید تا موضوعات خاص از جمله وضعیت کودکان مورد توجه قرار گیرد. درباره ضمانت اجرای این کنوانسیون نیز می‌توان به تعهدات دولت‌ها اشاره نمود که در صورت عدم تعهد اعتماد جهانی نسبت به این دولت‌ها از بین می‌رود. سازمان ملل می‌بایست نسبت به اجرای تعهدات این کنوانسیون، نه در حد تعارف، بلکه به‌طور جدی حساسیت داشته باشد و به‌طور مشخص به اسرائیل فشار بیاورد که این خشونت‌ها علیه کودکان را متوقف کند. در اقدامی دیگر دبیرکل سازمان ملل می‌تواند با اضافه نمودن اسرائیل در «لیست شرمساری ملل متحد» به جهت کشتار بی‌رحمانه کودکان در غزه، با انتشار این لیست، اسرائیل را تشویق نماید تا در چشم جهان، رفتار خود را تغییر دهد. در آخر می‌بایست گفت اسرائیل به‌عنوان یکی از طرفین کنوانسیون حقوق کودک و قدرت اشغالگر در سرزمین‌های اشغالی فلسطین، موظف است که مصالح عالی‌ه کلیه کودکان تحت صلاحیت خود را در اولویت قرار دهد و به تعهدات خود ذیل این کنوانسیون جهت حمایت و تضمین حقوق کودکان در غزه عمل نماید. ترومای ناشی از جنگ برای کودکان تا نسل‌ها می‌تواند ادامه یابد؛ کودکان امیدهای فردای جهان هستند و دولت‌ها با همکاری یکدیگر می‌توانند آینده بهتری برای هر کودکی که در جنگ و بحران زندگی می‌کند، بسازند.

تأمین مالی

نویسندگان اظهار می‌نمایند که هیچ‌گونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

ملاحظات اخلاقی

در پژوهش حاضر، جنبه‌های اخلاقی مطالعه کتابخانه‌ای شامل اصالت متون، صداقت و امانتداری رعایت شده است.

کودکان فلسطینی، جدیدترین «سامانه سلاح خودآیین (AWS: Autonomous Weapon System)» است که افزون بر فرآیندهای خودکار، از قابلیت‌های مضاعفی برخوردار و بدین ترتیب، خودآیین نیز هست؛ بدین معنا که خودآیینی در حیطه عملکردهای اصلی سلاح - از جمله انتخاب هدف و تشخیص نوع تهاجم نظامی مرگبار علیه وی - نیز هست. فقدان قابلیت‌های انسانی (تجربه و درک عواطف)، فقدان قضاوت اخلاقی، نقض کرامت انسانی (به دلیل تصمیم‌گیری درباره کشتن یا نکشتن انسان توسط غیر انسان، توسط سلاح کاملاً هوشمند و خودآیین)، شکاف مسئولیت (نفی بنیاد انسانی مسئولیت کشتن قربانیان ربات‌های هوشمند قاتل) و فقدان قابلیت انسانی تجدید نظر (انصراف از شلیک) (۵۷) برخی از ایرادهای اخلاقی وارده به کاربرست سلاح‌های هوشمند توسط اسرائیل علیه مردم به ویژه کودکان فلسطینی و هم البته توسط روسیه علیه اوکراین است.

مشارکت نویسندگان

مهدی خاقانی اصفهانی: نگارش اولیه، تجزیه و تحلیل داده‌ها، انطباق با موازین قانونی و تألیف عمده متن مقاله و انجام اصلاحات
محمد مهدی سیدناصری: مشارکت در گردآوری منابع و تألیف بخش اسناد بین‌المللی مقاله
نویسندگان نسخه نهایی را مطالعه و تأیید نموده و مسئولیت پاسخگویی در قبال پژوهش را پذیرفته‌اند.

تضاد منافع

نویسندگان هیچ‌گونه تضاد منافع احتمالی را در رابطه با پژوهش، تألیف و انتشار این مقاله اعلام نکرده‌اند.

تشکر و قدردانی

ابراز نشده است.

References

1. Convention on the Rights of the Child. 20 November 1989.
2. Optional Protocol to the Convention on the Rights of the Child on the involvement of children in armed conflict. 25 May 2000.
3. Noormohamadi M, Ma'sumi M. The theory of just war and morality in war among Muslims (based on Adab al-Harb). *Tarikh wa Tamaddun-i Islami*. 2018; 14(27): 97-127. [Persian]
4. Alebouyeh Z, Alebuye AR. Application of the Just War Theory in Cyberwarfare and Ethical Solutions to the Use of Cyber Weapons. *Ethical Reflections*. 2021; 2(3): 49-76. [Persian]
5. Convention (II) for the Amelioration of the Condition of Wounded, Sick and Shipwrecked Members of Armed Forces at Sea. Geneva. 12 August 1949.
6. Divine G. No Safe place for Women Stop Violence against Women Challenge 2017. Scotts Valley, California: Createspace Independent Publications; 2017.
7. Human Rights Council, Fifteenth Session, Report of the International Fact (Finding Mission to Investigate Violations of International Law). 2010. para.140.
8. African Charter on the Rights and Welfare of the Child. 1996. ILO Convention Concerning the Prohibition and Immediate Action for Elimination of the Worst forms of Child Labour, No.182.
9. African Charter on the Rights and Welfare of the Child. Art.22.
10. Priddy A. Military Briefing: Persons with Disabilities and Armed Conflicts. General Academy of International Humanitarian law and Human Rights. 2021.
11. Available at: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/background-convention>.
12. Mapako K. 'War on Children' A Reflection of International Human Rights Law Protection of Children's Rights in the Mozambican Armed Conflict. 2023. Available at: <https://ssrn.com/abstract=4573547> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4573547>.
13. Ziaei Bigdeli M. Law of War (International Law of Armed Conflict). Tehran: Allameh Tabatabai University Publications; 2022. p.81. [Persian]
14. Seyed Nasser MM, Darvishi S. Protection of children's rights in international armed conflicts from the perspective of international humanitarian law. *Scientific Journal of Law and Modern Studies*. 2023; 4(2): 1-31. [Persian]
15. Beytane M, Mashhadi E, Zonuz M. Ethics in International Conflict: The Nature and Effects of Humanitarian Rights on Women and Children. *Ethics in Science and Technology*. 2023; 17(4): 9-16. [Persian]
16. <https://www.un.org/en/observances/child-victim-day>
17. Melzer N. The Principle of Distinction under International Humanitarian Law. In: Targeted Killing in International Law. Oxford: Oxford University Press; 2018. p.91.
18. Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War (Fourth Geneva Convention). Arts.23, 24, 38, 50, 76, 89 and Protocol Additioal to Te Geneva Conventions of 12 August 1949, Art.77.
19. Shiri M, Rostamzad H, Salimi S. The Mutual Influence of International Humanitarian Law and Human Rights with an Emphasis on the Jurisprudence of International Criminal Tribunals. *Criminal Law Research*. 2024; 15(1): 117-132. [Persian]
20. Available at: <https://casebook.icrc.org/case-study/former-yugoslavia-special-agreements-between-parties-conflicts>.
21. CRC/C/15, 19 October 1992.
22. General Comment No.6: Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin, Committee on the Rights of the Child, 1 September 2005 (UN Doc. HRI/GEN/1/Rev.9), Vol.2, 449, para.57.
23. Ayyoub B, Abdollahi M. Using Human Rights Mechanisms for the Benefit of Victims of Armed Conflicts in Alignment with the Convergence of Human rights and Humanitarian law. *Journal of Legal Research*. 2024; Article in Press.
24. Ressler EM, Boothby N, Steinbock DJ. Unaccompanied children: Care and protection in wars, natural disasters, and refugee movements. Oxford University Press; 1988, no.249.
25. Arfat S. Islamic Perspective of the Children's Rights: An Overview. *Asian Journal of Social Sciences & Humanities*. 2013; 2(1): 297-305.
26. Al-Habdan AM, Shawky MM, Al-Talhi IM. Mechanisms for Reducing the Recruitment of Children in Armed Conflicts. 1st ed. Riyadh: Naif University Publishing House; 2022.

27. Ressler EM, Boothby N, Steinbock DJ. Unaccompanied children: Care and protection in wars, natural disasters, and refugee movements. Oxford University Press; 1988, no.29.
28. Advisory Opinion of 28 may 1951, Reservation to the Convention on Prevention and Punishment.
29. Prosecutor v. Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Judgement, 2 September 1998.
30. Available at: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-relating-status-refugees>.
31. Morel M. The Right not to be displaced in International Law. Ghent: Ghent University Press; 2013. p.51.
32. Available at: <https://www.unhcr.org/refugee-statistics>.
33. Rosental E. The promise of the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities to protect all Children. International Journal of Disability and Social Justice. 2021; 1(1): 95-117.
34. Galbraith J. The pace of International Criminal Justice. Michigan Journal of International Law. 2009; 31(1).
35. Rafinejad A, Najafi Tavani A, Saed MJ. The Pattern of Enhancing of Protection of the Victims of International Crimes in Africa. Journal of Criminal Law Research. 2022; 10(39): 137-164. [Persian]
36. Brammertz S, Jarvis M. Prosecuting Conflict-Related Sexual Violence at the ICTY. Oxford: Oxford University Press; 2016.
37. Momeni Rad A, Asemi J. Rights of children with disabilities in armed conflicts. Tehran University Public Law Studies Quarterly. 2024; 54(3): 1603-1620. [Persian]
38. Available at: <https://www.ohchr.org/en/documents/country-reports/a79384-report-special-rapporteur-situation-human-rights-palestinian>.
39. Available at: <https://www.unicef.org/emergencies/children-gaza-need-lifesaving-support>.
40. Available at: <https://www.un.org/sg/en/content/sg/speeches/2024-06-11/>.
41. Hadja O. Child Recruitment Phenomenon between Prohibition and Practice According to International Law and Jurisprudence. Law and World. 2024; 10(30): 123-132.
42. Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949 and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977.
43. Available at: <https://www.unicef.org/press-releases/gazas-children-trapped-cycle-pain>.
44. Black C. Defying Double Discrimination. The Jobs Hopkins University Press. 2017; 8(1): 95-104.
45. Alexander Knoops GJ. The Feasibility of a Ukraine Tribunal for the Crime of Aggression. International Studies Journal (ISJ). 2023; 20(2): 7-19. [Persian]
46. Balduk C. No Ukraine tribunal yet, but extra money for war crimes The Feasibility of a Ukraine Tribunal for the Crime of Aggression 19 investigations, Nederlandse Omroep Stichting/Dutch Broadcasting Foundation. 2022. Available at: <https://nos.nl/artikel/2436722-nog-geenoeukrainetribunaal-wel-extra-geld-voor-onderzoek-oorlogsmisdaden>.
47. Available at: <https://news.un.org/en/story/2024/05/1149661>.
48. Available at: <https://www.unicef.org/turkiye/en/press-releases/statement-unicef-executive-director-catherine-russell-deadly-strikes-ukraine>.
49. Available at: <https://press.un.org/en/2023/sc15395.doc.htm>.
50. Available at: <https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and>.
51. Shokoohi S. Putin's Misperceptions and the Russian Invasion of Ukraine in 2022. Central Eurasia Studies. 2023; 15(2): 265-288. [Persian]
52. Available at: <https://press.un.org/en/2023/sc15395.doc.htm>.
53. Available at: <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/15/ukraine-children-sent-russia-re-education-camps>.
54. Sobhani MR. International Criminal Court's Challenges in Dealing with the Situation of the Democratic Republic of Congo. International Criminal Law. 2020; 1(1): 110-125.
55. Askari P. Jus Post Bellum and the responsibility to protect victims of armed conflicts. Public Law Studies Quarterly. 2017; 46(4): 957-976. [Persian]
56. Heymann J. Children's Chances: How Countries Can Move from Surviving to Thriving. Cambridge: Harvard University Press; 2013.

57. Shohani A, Mayeli F. Ethical considerations of the concepts of justice and freedom in the Charter of Human Rights from the perspective of the schools of realism and liberalism. *Ethics in Science and Technology*. 2019; 13(4): 15-21. [Persian]

58. Gayle D. UK, US and Russia among those opposing killer robot ban. 2019. Available at: <https://www.theguardian.com/science/2019/mar/29/uk-us-russia-opposing-killer-robot-ban-un-ai>.